VIER AUTISMEN
BIJ DONNA WILLIAMS

Lieven Jonckheere

In het wereldje van het autisme is Donna Williams al een tijdlang een begrip. Dat dankt deze Australische, geboren in 1963, aan haar vier in het laatste decennium van de vorige eeuw verschenen getuigenissen over haar eigen autisme (1992, 1994, 1999, 2004). Mede door die getuigenissen is ook de lacaniaanse psychoanalyse, met de haar zo eigen vertraging van tien jaar, zich voor het eerst echt voor dat zogenaamde 'autisme' gaan interesseren. Dat is vooral de verdienste van Eric Laurent (2012, 2012) en Jean-Claude Maleval (2007, 2012).

Geïnspireerd door beider opmerkingen heb ik geprobeerd structuur in D's (zo korten we Donna Williams af) getuigenissen aan te brengen. Daarbij heb ik mij niet alleen op haar autobiografische boeken verlaten, maar heb ik ook gepoogd om iets in kaart te brengen van het *autism in progress* dat haar website en blog vormen. Die structuur heeft uiteindelijk de vorm aangenomen van vier tijden, vier tijden in wat we D's autistische behandeling van haar eigen autisme moeten noemen. Aan elke tijd ligt een ander conceptie van het autisme ten grondslag. Vier tijden die dus vier vormen van autisme zijn. Ik resumeer eerst even, om dan dieper op elk van die tijden in te gaan.

Om te beginnen lijkt D er van uit te gaan dat haar problemen het gevolg van een kindertrauma in relatie tot haar moeder moeten zijn. Dat schreeuwt dan ook om een soort 'freudiaanse analyse' van haar oedipale geschiedenis, door een van alle markten thuis zijnde klassieke psychiater. Voor alle duidelijkheid: op dat moment is nog geen sprake van 'autisme'.

De eerste keer dat autisme gaat spelen, als meesterbetekenaar, in tijd twee, neemt dat de vorm aan van een 'handicap' vanuit een 'hersendysfunctie'. Zoals dat bij handicaps nu eenmaal gaat, mondt dat ook in het geval van het autisme automatisch uit in een vorm van psycho-educatie, door een vermaarde, in die specifieke materie gespecialiseerde psycholoog – dat betekent dat die de getroffene over zijn handicap informeert en instrueert hoe daarmee best om te gaan (*coping*).

In tijd drie ontpopt het autisme zich tot een sociaal en communicatief probleem. Op dat moment kan de diagnose 'autisme' op zich therapeutisch worden, in de mate dat ze subjecten met identieke sociale en communicatieve problemen vergaart en zodoende een soort sociale behandeling van hun autisme vormt; in D's geval is dat doordat ze zich, in een vorm van *autisme à deux* (Lacan, 1978 [1976-1977],13), met een als 'even autistisch' erkende partner in liefdesnesten werkt.

In een finaal lijkende tijd vier blijkt de meesterbetekenaar over zijn hoogtepunt heen: 'het autisme' valt uiteen in wat D een 'fruitsalade' noemt. Dat betekent dat ze niet langer mee stapt in de ideologie van de *neurodiversity,* die suggereert dat het autistische *brain*, door zijn specifieke *wiring,* beter aan onze huidige maatschappij zou aangepast zijn dan dat van al die 'neurotypische' neurotici. Maar ook dat elke autist verschillend is, in de mate dat hij of zij een *inconceivably private fruit salad* is van wat D *co-morbidities* of *co-occurring conditions* noemt – en die, in haar geval, niet alleen organische ziekten zijn, maar ook de meest uiteenlopende psychiatrische *disorders* (volgens de *DSM-IV*). Zo claimt D heden voor zichzelf een half dozijn van die psychiatrische diagnoses, waaronder, als laatste, in 2010 gecertificeerd,

Dissociative Identity Disorder. D lijkt te suggereren dat al die diagnoses samen een soort 'oplossing' voor haar autisme zouden vormen. Door de combinatie van al die pathologieën is het, toch in haar geval, quasi onmogelijk geworden om nog de vinger op het eigenlijke autisme te leggen – en bijgevolg ook zo goed als onmogelijk om nog twee gevallen van autisme te vergelijken.

Deze conceptie van het autisme heeft D uiteindelijk gebracht tot wat we, met Lacan, een 'sinthomatische behandeling' van dat autisme zouden kunnen noemen. En dat gebeurt niet alleen door het cumuleren van al die andere pathologieën. Maar ook en vooral door de manier waarop D vier statuten als *the first autist ever who …* tracht te verknopen: haar statuut als *author*, of de eerste autist ooit die over het eigen autisme schreef (haar autobiografieën); haar statuut als *consultant*, of de eerste autist ooit die therapeutische behandelingstechnieken voor autisten uitvond (die gebaseerd zijn op de wijze waarop haar vader in haar prilste kindertijd haar belangstelling voor objecten wist te wekken, en die ook voor ons voorbeeldig zijn); haar statuut als *teacher*, of de eerste autist ooit die een eigen visie op het autisme ontwikkelde (haar *fruit salad* model); en *last but not least* haar statuut als *artist*, of de eerste autistische plastische kunstenaar en muzikant ooit die dit of dat in het kunstwereldje voor mekaar heeft gekregen. Dit is natuurlijk de interessantste visie op autisme en, op termijn, misschien ook wel de enige houdbare behandeling ervan. Ik neem mij voor om deze vierde, sinthomatische tijd in een volgende bijdrage te behandelen.

Om de originaliteit en kracht van deze finale tijd of vorm van haar autisme te kunnen begrijpen, moeten we echter eerst nagaan door welke impasses de drie daaraan voorafgaande tijden of vormen onhoudbaar zijn gebleken.

Autisme 1

Als D zestien is loopt ze weg van huis, op de vlucht voor de agressie en het seksuele misbruik vanwege haar (schizofrene?) moeder – ik treed niet in de gruwelijke details, die vindt men in haar eerste boek. D komt echter van de regen in de drop: relationeel ontpopt ze zich tot een *domestic prostitute* voor allerlei marginale types, en professioneel wordt het een verhaal van twaalf ambachten en dertien ongelukken. Het eindresultaat is dat D angstig en depressief wordt. Noteer dat D op dat moment nog niet het idee heeft dat haar toestand 'iets met autisme' te maken moet hebben.

In die toestand belandt D bij een psychiater – die ze als Mary aanspreekt – en die haar behandelt op een manier die D zelf 'freudiaans' noemt: Mary interesseert zich voor verhaaltjes over papa en mama.

Naar aanleiding van een bepaald incident komt daar echter brutaal een eind aan. D werkt in een winkel. En daar vat ze sympathie voor een oude man op. Die merkt dat, en op een bepaald moment spreekt hij haar dan ook 'vriendelijk' aan. Waarop D meteen 'autistisch' reageert: ze staart hem aan "alsof ze zelf een *ghost* ware". Bij de volgende gelegenheid is het dan ook poets wederom poets: D knikt vriendelijk, de oude heeft geen kik. Waarop D compleet in paniek naar Mary vlucht.

Om te beginnen reageert Mary freudiaanser dan ooit. Ze 'weet' immers. Ze weet wat de oedipale achtergrond van D's autistische reactie is: als kind heeft D al eens dezelfde reactie vertoond, toen ze zes was, aan het doodsbed van haar opa (langs vaders zijde). En dus probeert Mary haar die oedipale herhaling te doen inzien, en D dus diets te maken dat ze, in die winkelscène, weer maar eens

tegenover haar incestueuze liefde voor haar opa (en daarachter haar vader) blokkeert.

Die interpretatie doet D echter helemaal in paniek schieten. Mary komt te dicht. D heeft het gevoel dat Mary haar pusht om een *personal significance* te verraden. Want D verbergt inderdaad wel iets. Maar niet wat Mary denkt. De 'betekenis' die D onder geen beding aan Mary wil verraden is dat haar opa, op het moment van zijn dood, toen D dus zes was, voor haar eigenlijk al 'dood' was. Toen D drie was had ze immers een soort elementaire ervaring gekend, maar dan wel in verhouding tot haar vader: *he simply stopped existing*. En in het kielzog daarvan waren ook alle andere mensen, waaronder dus ook haar opa (de vader van de vader) opgehouden met bestaan. De winkelscène met de oude is voor D dan ook geen herhaling van de tweede (echte) dood van haar opa, toen zij zes was, maar de verschijning in het reële van die opa van voor zijn eerste (symbolische) dood, toen zij drie was.

Als Mary merkt dat haar oedipale interpretatie enkel olie op het vuur van D's paniek is, verandert ze prompt van tactiek, strategie en zelfs politiek: gedaan met afstandelijke analyses van het verleden, vanaf dat moment leeft ze zich in D in en focust ze op haar toekomst.

Nettoresultaat van deze heroriëntatie is een constructieve dubbele identificatie van D met Mary. Enerzijds is dat een symbolische identificatie, met een trek van Mary, zijnde haar 'weten': zonder noemenswaardige voorscholing begint D talen én psychologie te studeren (beide houden zich bezig, zoals D lucide opmerkt, met systemen die eindeloos te deconstrueren en te reconstrueren vallen) – met als resultaat dat ze, net als Mary, een 'echte psy' wordt. Anderzijds identificeert D zich ook imaginair met Mary, met haar beeld als vrouw – waardoor ze, net als Mary, een 'echte dame' wordt.

Al snel na het einde van de therapie tonen deze therapeutische identificaties hun grenzen. Het probleem is immers dat ze enkel en alleen op het niveau van de zogenaamde *characters* zijn gebeurd.

Een woord over D's 'karakters'. Die vallen te vergelijken met een soort imaginaire vriendjes. In specifieke sociale omstandigheden komen ze op de proppen, om, als een soort *stand-ins*, dwangmatig hun *stored speech and actions* af te rammelen en af te haspelen – dat is een arsenaal aan tekst- en handelingsfragmenten die D ooit gehoord of gezien heeft, bijvoorbeeld in films, en waaruit de 'karakters' eindeloos kunnen putten. Haar eerste 'karakter' ontwikkelde D al toen ze drie was (leeftijd waarop haar vader ophield met bestaan!). Sedertdien zijn er daar nog een hele reeks van bijgekomen. Voor alle duidelijkheid: in D's finale conceptie van autisme als fruitsalade zijn die 'karakters' niet inherent aan haar autisme; daarvoor claimt D een andere diagnose, zijnde *Dissociative Identity Disorder* – die, zoals gezegd, samen met alle andere diagnoses die ze zichzelf maar blijft toe-eigenen, voor een soort sinthomatische *solution-in-progress* van haar autisme zorgt. Uiteindelijk zal ze die 'karakters' dan ook niet meer bestrijden, zoals we haar straks, in tijd drie, in haar derde vorm van autisme, wel nog zullen zien doen. Hier, in tijd één, interesseren die 'karakters' ons alleen maar voor zover ze grenzen stellen aan D's eerste therapie, grenzen dus op Mary's promotie van identificaties met haarzelf. Twee 'karakters' spelen een sleutelrol in die identificaties: Willie, 'de mannetjesputter', en Carol, 'het onnozele wicht'. Ook over hun bestaan had D tegenover Mary met geen woord gerept, ze vreesde immers dat Mary daardoor alleen maar zou bevestigd worden in haar freudiaanse vooroordeel dat D 'schizofreen' was. Het zijn nu echter juist die twee 'karakters' die de 'dragers' van

Mary's therapeutisch succes zijn. Als D vanaf een bepaald moment aan het studeren slaat, en net als Mary een 'psy' wordt, die "analyseert en indruk maakt", dan is dat enkel en alleen omdat Willie een inspanning gedaan heeft om zichzelf te beschaven. En als D vervolgens ook nog eens een 'dame' wordt, die "charmeert en kletst", dan is dat enkel en alleen omdat Willie, eenmaal 'psy' geworden, erin geslaagd is om zijn medekarakter Carol herop te voeden.

Wat is nu de grens aan die dubbele identificatie met Mary, aan die opvoeding van beide 'karakters'? Enerzijds heeft dat duidelijk een positieve impact op D's autistische verhouding tot het genot. Genot dat voor haar, toch in eerste instantie, in het teken van de blik blijkt te staan: de blik als object dat niet geëxtraheerd is geraakt, en waarmee D bijgevolg zichzelf hypnotiseert. Dit mag blijken uit een fenomeen dat voor D zelf de kern van haar autisme uitmaakt en dat ze, met een moeilijk te vertalen term die misschien zelfs een neologisme is, *sensing* noemt. Dat bestaat erin dat ze zich compleet in zichzelf verliest, doordat ze begint te zwelgen in een grillig spel van licht en kleur dat zich in haar hoofd afspeelt, en dat ze bijvoorbeeld kan opwekken door op haar oogbollen te duwen, of door snel te bewegen (schommelen). Doordat de identificaties met Mary de 'karakters' Willie en Carol opvoeden en dus in staat stellen om D's wereldse zaken af te handelen, kan D nu inderdaad gemakkelijker dan ooit van die blik in haar hoofd genieten. Ze kent dus meer episodes van *sensing* dan ooit, maar nu dus zonder dat dit haar functioneren in het gedrang brengt. Maar anderzijds blijkt die opvoeding tot realiteitszin van beide 'karakters' toch ook tot een ernstige vorm van derealisatie te kunnen leiden. Kort na Mary's therapie maakt D inderdaad een spectaculaire traversering van de spiegel in de realiteit mee. Op het moment dat ze een gebouw buiten stapt, blijkt D beland te zijn in een wereld die het spiegelbeeld is geworden van degene die ze bij het binnenstappen achter zich gelaten had. D komt dus als het ware aan de overkant van de straat buiten, en doet, in een staat van extreme paniek, een *fugue* van een aantal dagen. Ik kom terug op dat genot, in tijd drie, en dat spiegelbeeld, in tijd twee.

Autisme 2

D is vijfentwintig wanneer ze een tweede behandeling begint van wat dit keer expliciet haar 'autisme' heet. Aanleiding is de ravage door een eerste verliefdheid. Tijdens een trip naar Groot-Brittannië strandt D in Wales. En daar 'klikt' het meteen met een zekere Shaun. En wel op twee punten. Om te beginnen heeft D het gevoel dat ze dezelfde *poetry like speech* spreken – wat erop neer komt dat ze naast elkaar gezeten in de trein voor zich uit mummelen zonder enige poging om naar de ander toe een of andere *meaning* of betekenis over te brengen. Dat soort 'communicatie' geeft D voor het eerst een gevoel van *being*, waarbij ze benadrukt dat her daarbij niet gaat om 'er voor elkaar zijn', maar wel om een soort 'parallel zijn'. Vervolgens wordt D, dwalend over de *cliffs* van Wales, ook plots overvallen door de indruk dat Shauns lichaam door het hare waait. En krijgt daarbij voor het eerst het bevrijdende gevoel zelf een lichaam te hebben. Ik kom terug op die gedeelde taal en dat gedeeld lichaam, als ik het, in tijd drie, over D's tweede grote liefde als een letterlijke vorm van *autisme à deux* zal hebben.

Aan die eerste liefde komt inderdaad brutaal een einde, als de man, waarmee het talig en lichamelijk zo intiem 'klikte', een antisociale alcoholist blijkt te zijn, die door zijn eigen ouders ook nog eens 'schizofreen' wordt genoemd. Het is in reactie op die breuk dat D haar eerste boek pleegt, als een soort afscheidsbrief, waarin ze alsnog probeert te vatten waarom "ik ben zoals ik ben". Maar ondertussen, vooraleer

zich van kant te maken, gaat D, die psychologie gestudeerd heeft, toch ook nog even grasduinen in de vakliteratuur ter zake, op zoek naar wat ze onmiddellijk gepercipieerd had met haar 'schizofrene' lief gemeen te hebben. En dat vindt ze. Plots. Uit een cursus psychologie springt de meesterbetekenaar 'autisme' haar haast letterlijk in het gezicht. "Daar stond het: 'autisme', niet te verwarren met 'schizofrenie'"!" Voor D betekent dat haar redding: het woord 'autisme' helpt haar haarzelf en haar wereld te verstaan, helpt haar haarzelf en haar familie te vergeven dat "ik ben zoals ik ben".

Eenmaal dat boek af keert D naar Australië terug – alwaar ze zich, gestut op de meesterbetekenaar 'autisme', onmiddellijk tot de Australische expert ter zake wendt. Lawrence Bartak (die ze in boek twee Marek noemt) is geen psychiater maar schoolpsycholoog. Hoewel hij dus geen 'echte dokter' is, zal D hem altijd als 'Dr' aanspreken – in schril contrast met haar vertrouwelijke omgang met de vrouwelijke psychiater, Mary, die uiteindelijk 'te dicht' was gekomen.

Het eerste wat Bartak, met al zijn weten over autisme, doet, is D volledig met haar levensreddende meesterbetekenaar 'autisme' identificeren. Hij neemt een intelligentietest af en stelt vast dat de resultaten "typisch voor autisme" zijn: zeer hoge scores op bepaald subtests en zeer lage op andere.

En daarmee legt Bartak het fundament voor wat een berekende reeks van vier psycho-educatieve antwoorden op D's vier autistische problemen zal worden. Psycho-educatie betekent dat de autist geïnformeerd wordt over de handicap die het autisme is (een hersenstoornis met specifieke gevolgen qua gedrag) en vervolgens geïnstrueerd wordt hoe met die gevolgen om te gaan (*coping*). En dat allemaal in een apodictische stijl, zonder dat daarover ook maar één seconde moet nagedacht worden: geen verondersteld wetend subject, maar een specialist die *evidence based* weet. Even op een rijtje: D's vier problemen die zij als 'autistisch gehandicapte' ervaart en Bartaks vier ondubbelzinnige antwoorden daarop – met hun dubbelzinnige consequenties.

Probleem één. D heeft altijd al het gevoel gepest en uitgelachen te worden; ze kent immers niet 'de regels' om terzelfder tijd zichzelf te zijn en mee te doen met en zoals de anderen. Ze heeft geen idee van wat onveranderlijk is aan haarzelf en wat niet. Dat probleem vertaalt D in een voorzichtige vraag, een vraag naar "regels zonder uitzonderingen … als je die toevallig zou kennen".

Daar moet Bartak niet lang over verzinnen: "Om te denken of te voelen moeten dingen een zenuwstelsel hebben".

Het effect van dat weten op D is vernietigend. Haar nog altijd geheimgehouden 'karakters' Willie en Carol verkruimelen: die hebben immers geen zenuwstelsel! Maar ook in haar wereld gaat iets aan het verkruimelen. In eerste instantie lijkt daar niet veel meer voor in aanmerking te komen: nadat haar vader had opgehouden met bestaan, toen D drie was, waren ook alle anderen (waaronder haar opa) hem daarin gevolgd. Maar anderzijds vernemen we nu dat er vanaf dat moment, bij wijze van compensatie lijkt het, voor D een aantal objecten 'bezield' waren geraakt, objecten die ze een eenvoudige vorm van denken en voelen toeschreef, en waarmee ze dan ook 'bevriend' kon worden. Haar schoenen bijvoorbeeld, of haar jas. Die bevriende objecten hebben echter evenmin hersenen – en dus kunnen ook zij, getrouw Bartaks universele weten, noch denken noch voelen. Ook zij spelen op dat moment dus hun imaginaire consistentie kwijt. Een dubbel dramatisch effect van realiteitstoetsing door Bartaks eerste psycho-educatieve

interventie … Effect dat echter maar schijn blijkt te zijn! Uiteindelijk blijkt het zelfs omgekeerd te zijn. We zullen meteen zien hoe het animisme van die objecten als het ware in één geprivilegieerd object is gevlucht – namelijk het spiegelbeeld, dat, na Bartaks interventie, meer dan ooit met eigen gedachten en gevoelens begiftigd blijkt. En in tijd drie zullen we de 'karakters' Willie en Carol meer dan ooit hun mannetje en hun vrouwtje zien staan. Maar laten we eerst Bartak tot het einde op de voet volgen, in zijn waarlijk indrukwekkende serie psycho-educatieve interventies.

Probleem twee betreft het sociale en met communiceren, waardoor D niet in staat is om echt te begrijpen wat de ander zegt (*meaning deafness*).

In antwoord daarop herneemt Bartak in eerste instantie nog eens zijn 'regel zonder uitzonderingen', maar nu met een soort operationalisering ervan in het specifieke geval van het autisme. Dat denken en voelen een hersenaangelegenheid zijn, betekent dat ze op informatieverwerking en –integratie neerkomen. En dat is nu juist het punt waarop de autist gehandicapt is: zijn hersenen slagen er niet in om al die *bits* informatie te verwerken en te doen samenwerken. Eenmaal dit punt, dit cognitivistisch-organicistisch capitonneringspunt, gemaakt, houdt niets Bartak nog tegen om een radicale verandering qua subjectieve positie te forceren – die erin bestaat dat de autist zich in de communicatie op de metapositie van 'Ander van de Ander' moet stellen. Dat begint bij een *coming out* van de autist als gehandicapt: "Ik ben autist, en dus *meaning deaf*" – waarbij hij die ander meteen ook dient diets te maken vanaf welk moment de betekenis van wat gezegd wordt voor hem verloren gaat. Vervolgens heeft die autist ook het recht om de ander instrueren hoe die moet communiceren opdat hij, de autist dus, kans zou maken om daar enige betekenis uit te puren. Dat komt er heel concreet op neer dat hij het spreken van de ander op twee punten formatteert. De ander moet vooreerst in de betekenaars van de autist over hun gedeelde werkelijkheid spreken: "Spreek tot mij in mijn woorden!", "Spreek alleen over de feiten!". En het genot, of het object, moet 'getemd' zijn: "Spreek gelijkmatig!", "Spreek één per één tot mij!", wat de stem betreft; "Spreek tot mij in mijn eigen vertrouwde omgeving!", "Trek geen smoelen als je tot mij spreekt!", wat de blik betreft. Eenmaal die formattering van de communicatie, die radicale kanteling van sprekend subject naar Ander van de Ander, door de autist geassumeerd, wordt het vooral een kwestie van dat consciëntieus te blijven oefenen. D geniet het privilege dat te mogen doen in Bartaks eigen huishouden, alwaar ze de manier waarop hij en zijn vrouw met haar communiceren mag formatteren. Maar D blijkt ook een kamer te huren bij een koppel dat zich daar graag toe leent.

Al dat formatteren van het spreken heeft meteen een spectaculair, en zelfs meetbaar resultaat. Verstond D voorheen slechts 10% van wat anderen zegden, dan loopt dat nu, in ideale omstandigheden, wanneer ze dus het spreken van de ander compleet mag formatteren, tot 70% op! De aldus gefabriceerde betekenis kent echter wel ernstige beperkingen. Het gaat om een rigide, gefixeerde betekenis, in die zin dat metafoor en metonymie niet functioneren. Heeft D iets in één bepaalde context begrepen, dan lukt dat niet automatisch in een andere: in een kudde wordt een koe niet meer als koe begrepen. En in een tot huid getransformeerde koe kan D de koe niet meer terugvinden. Op die manier betekenis moeten extraheren blijkt ook extreem vermoeiend – omdat, zoals D zelf stelt, daar geen genot mee gepaard gaat: het gaat om betekenis "zonder innerlijke ervaring, zonder genot van de conversatie omwille van de conversatie". *Last but not least* blijkt de minste weerstand van de ander tegen de formattering van zijn spreken bij D meteen agressie op te wekken. Op dat moment bolt D het meteen af, zeggende "Ik kan niets met wat jij zegt, dat zijn

alleen maar woorden". Uiteraard – en dat is een zure oprisping van mijn kant – veranderen positie én dimensie van dit probleem van de agressieve reactie van de psycho-geëduceerde autist op de weerstand tegenover de formattering waarmee hij zich identificeert, compleet wanneer hij zich, zoals in onze huidige *management- and ICT-ridden society* alsmaar meer de regel is, in een administratieve machtspositie heeft weten te manoeuvreren. Die autist bolt het niet meer af … Maar dat is een andere, ideologische discussie.

Probleem drie betreft 'emoties'. De enige emotie die D kent is *anger*. En van die woede kent D enkel de karikaturale expressie van de stemverheffing. En dus vraagt ze Bartak op de man af hoe anderen dan wel emoties leren voelen en uitdrukken.

Eens te meer zit die niet om een antwoord verlegen: "Anderen leren dat op natuurlijke wijze, zonder bewuste analyse". Wat impliceert dat de emotioneel gehandicapte autist emoties op kunstmatige én bewuste wijze moeten leren voelen en uitdrukken.

D gaat meteen aan de slag, eens te meer met de welwillende medewerking van haar huurbazen. Eerst stellen ze samen allerlei quasi-mathematische schalen en diagrammen en modellen van verschillende emoties op (bijvoorbeeld vriendschap). En dan worden die ingeoefend: de huurbazen tonen die emoties voor (*acting out*, in toneeltermen) en D speelt die dan zo goed mogelijk na. D huurt dus haar emoties.

Het laatste probleem draait rond *touch*, rond lichaamscontact in een sociale context (dus niet het seksuele contact, waarop ik later terugkom). D kan de hand van een ander niet aanraken.

Waarop Bartak meteen: "Raak mijn hand aan!".

En weer schiet D meteen in gang. Op topsnelheid doorloopt ze een heel imaginair proces dat uiteindelijk in die aanraking moet uitmonden. Eerst gaat D experimenteren met haar spiegelbeeld én dat van een vriendin. Een heel spel van kijken en aanraken en discussiëren voor de spiegel culmineert op het moment dat D merkt dat haar vriendin even van haar eigen spiegelbeeld wegkijkt. Op dat moment beseft D dat ze niet dezelfde verhouding tot hun respectieve spiegelbeeld hebben: "Als jij wegkijkt, zie ik ook jouw spiegelbeeld wegkijken. Mijn eigen spiegelbeeld zag ik echter nog nooit wegkijken: als ik terugkijk staat 'zij' mij daar nog altijd aan te kijken". Blijkt dus dat D, Bartaks 'regel zonder uitzonderingen' ten spijt, nog altijd gelooft dat haar spiegelbeeld bezield is, een eigen leven met eigen gedachten en gevoelens leidt. Maar eens te meer volstaat het 'weten' van de ander voor D om, na een pittige discussie, op gezag van die vriendin, aan te nemen dat ook haar eigen spiegelbeeld moet wegkijken als ze zelf wegkijkt. Opgepast echter: ik kan nu al verklappen dat dit eens te meer maar schijn is, dat de spiegel in het geheim toch zijn eigen leventje blijft verder leiden. In elk geval is D, aan het eind van die spiegelspelen met haar vriendin, wel in staat om ook in de realiteit met aanrakingen te gaan experimenteren: alle vrouwen binnen handbereik worden tersluiks even aangeraakt (die vriendin, een tante, Bartaks vrouw, …). Pas na dat vrouwelijk ommetje is D in staat om uit eigen beweging de hand van een man, Bartak, aan te raken. En meteen afscheid van hem te nemen.

Vooraleer nu tijd drie van D's behandeling van haar autisme onder de loep te nemen, wil ik toch ook nog even de limiet van Bartaks psycho-educatieve aanpak aanstippen. En dat is dat het eigenlijke effect daarvan uiteindelijk altijd exact het

tegengestelde van het onmiddellijke effect blijkt te zijn. Dat werd meteen duidelijk bij zijn eerste interventie. De 'regel zonder uitzonderingen', "al wat denkt en voelt moet over een zenuwstelsel beschikken", deed in eerste instantie D's als hersenloos ontmaskerde 'karakters' en bezielde objecten verkruimelen. Maar uiteindelijk zijn zowel die 'karakters' als haar spiegelbeeld daar alleen maar consistenter en bezielder uitgekomen: eenmaal vast is kom te staan dat ze geen hersenen hebben, blijken ze meer dan ooit eigen gedachten en gevoelens te kunnen hebben. En dat is waarmee D, in tijd drie, te stellen krijgt. We zullen thans zien hoe het *autisme à deux* van haar liefdesrelatie met een 'even autistische' partner in eerste instantie toelaat om dat bezielde spiegelbeeld achter zich te laten, doordat ze dat door diens imaginaire vervangt. Maar ook hoe dat *autisme à deux* daarop compleet degenereert in een uitzichtloze want dwangneurotisch wordende gemeenschappelijke strijd tegen de massale terugkeer van de twee centrale 'karakters' Willie en Carol.

Autisme 3

Op het moment dat D op zoek naar een piano een muziekhandel binnen struint, krijgt ze, net als voorheen met Shaun, het gevoel dat het met een van de verkopers meteen 'klikt'. In relatie tot Ian, zo heet de man, heeft ze terzelfder tijd een gevoel van *sameness* (haar term) én *rapport* (mijn term). We zullen zien dat die 'gelijkheid' op 'autisme' als meesterbetekenaar gebaseerd is, terwijl die 'verhouding' paradoxaal genoeg op beider 'aseksualiteit' als benoeming van hun genot berust. Maar ook dat die 'autistische gelijkheid' en die 'aseksuele verhouding' in geen tijd tot onoverzienbare complicaties van respectievelijk hun huis-tuin-en-keukenrealiteit én hun ontluikende seksualiteit leiden.

Eerst die 'autistische gelijkheid' en haar complicaties. Kort na hun ontmoeting vraagt D haar nieuwe liefde op de man af wat hij over autisme weet. Niet zo veel, blijkt. Waarop D meteen, via een heuse *checklist*, alle dimensies van haar eigen 'autisme' bij Ian verifieert. In het symbolische blijken ze het beiden even moeilijk met de sociale communicatie, en dus met de betekenis van het spreken van de ander te hebben: ook Ian snapt daar nauwelijks 10% van. Wat het imaginaire betreft moet ook Ian terugvallen op 'karakters' (*faces*, in zijn geval) om 'normaal' te kunnen spreken en handelen. Het probleem met zijn spiegelbeeld heeft hij echter wel al opgelost, door dat in de buitenwereld te projecteren, in een soort symmetriedwang; we zullen zien hoe D haar eigen nog altijd bezielde spiegelbeeld achter zich zal kunnen laten door Ians symmetriedwang in de realiteit over te nemen. *Last but not least* is er het reële van beider autisme. In verhouding tot de 'binnenkant' van hun lichaam, blijken beiden niet in staat signalen van honger, pijn, koude, stoeldrang, enzovoort juist te interpreteren. Tijdens die wederzijdse kennismaking met elkaars autisme verschijnt echter ook een heel nieuw element van reële: *the Big Black Nothingness.* Daar moeten we even bij stil staan.

In D's geval beantwoordt die BBN aan een soort elementaire ervaring, die ze voor het eerst onderging toen ze vier was. D herinnert zich hoe de kamer rond haar plots tot leven kwam "als een schulp van lillend vlees" (*shell of living flesh*). Een extreem beangstigende ervaring was dat, waarbij het object van de blik verdween en dat van de stem verscheen. Terwijl haar wanhopige uitroep "wilnie dood!" in de echo van het van buitenaf terugkerende "dood …" uitstierf, stoof D alle richtingen uit, op zoek naar een spiegel, naar de ogen van haar spiegelbeeld – zonder die te vinden (op dat moment was haar spiegelbeeld dus even niet 'bezield'!). Uiteindelijk hoorde D

ergens “stop!” roepen – en bevroor heel het tafereel in een schijndode toestand (*suspended animation*). Sedertdien is die BBN haar blijven overvallen, soms verschillende keren per dag – in een alsmaar grootscheepser vorm: als een muur van vloedgolven die zich met donderend geraas over haar heen stort. Zelf interpreteert D die met Ian gedeelde ervaring van BBN met de informatie-metafoor uit de psycho-educatie: dat zou een teken van *emotional overload* zijn, vergelijkbaar met de plotse *shutdown* van een computer waarvan de volledige capaciteit benut wordt. Als ik die *emotional overload* in lacaniaanse termen als *jouissance* of genot mag vertalen, dan kunnen we die BBN, met Eric Laurent, begrijpen als een vorm van ‘terugkeer van het genot op de boord’ (*retour de la jouissance sur le bord*). In D’s geval wordt die boord dan gevormd door de kamer, terwijl de transformatie van die kamer in een schulp van lillend vlees en, later, in een muur van water, aan de terugkeer van het genot beantwoordt. Interessante vaststelling daarbij is dat die terugkeer van het genot een kanteling in het object van genot impliceert: de geruststellende hypnose door de blik (in het fenomeen van de *sensing*, of het zwelgen in het grillige spel van licht en kleur) wordt brutaal doorbroken door het fundamentele, angstwekkende autistische object van de stem.

Door die symbolische, imaginaire en reële raakpunten inzake autisme in kaart te brengen installeert D dat autisme als een meesterbetekenaar waarmee beiden zich kunnen identificeren. En dat blijft niet zonder effect. Dat laat D toe om bij Ian een substituut voor haar problematisch spiegelbeeld te vinden – en zodoende voor het eerst iets als een eigen lichaam te verwerven. Ik leg dat uit.

Op dat moment blijkt D inderdaad nog altijd het gevoel te hebben vanuit de ruimte achter de spiegel gezien te worden. Een gevoel dat ze altijd al had. We zagen hoe Bartaks “denken en voelen zijn enkel dankzij hersenen mogelijk” een einde aan die autonomie van het spiegelbeeld leek te stellen, maar die uiteindelijk alleen maar bleek te versterken. Met als gevolg dat een vriendin D voor de spiegel nog eens intellectueel moest overtuigen dat haar spiegelbeeld ‘maar een beeld’ was. Wat ook weer niet zo overtuigend blijkt geweest te zijn: door Ian onder druk gezet, op het moment dat ze voor het eerst een hotelkamer delen, moet D bekennen dat haar leven zich thuis nog altijd voor de spiegel afspeelt – een spiegel waarop ze een kader heeft geschilderd, met gras op de voorgrond en rozenranken rondom, en van waaruit ze zich in heel haar doen en laten gezien weet. Slapen wil D in die hotelkamer dan ook niet in bed met Ian, maar voor de spiegel, met haar spiegelbeeld. Dat leidt tot een confrontatie en tot, weer maar eens, een wetenschappelijke discussie over het spiegelbeeld. Met, weer maar eens, een ambigu resultaat. Enerzijds engageert D zich, zo verklaart ze plechtig, voor het eerst om echt – en dus niet louter intellectueel – een eind aan haar ‘emotionele spiegelverslaving’ te maken. Bij wijze van statement schildert ze nu heel haar spiegel dicht, onderwijl Ians formule “het is maar een spiegel” reciterend. Maar anderzijds zal blijken dat ze haar bezielde spiegelbeeld maar echt achter zich kan laten in de mate dat ze Ians imaginaire, zijnde zijn symmetriedwang in de realiteit, adopteert. Maar dan wel in een dynamischer versie, die zij ‘relatieve symmetrie’ noemt: D verdraagt dat iets niet perfect symmetrisch is, maar die asymmetrie moet dan wel door een inverse asymmetrie op een ander punt gespiegeld worden …

Het spectaculaire resultaat van die substitutie van haar eigen bezielde spiegelbeeld door Ians symmetriedwang in de realiteit is, zo lijkt het, dat D voor het eerst iets als ‘een eigen lichaam’ verwerft. De lezer herinnert zich dat de ‘klik’ die D ooit met Shaun had, ook al een soortgelijk effect ressorteerde. Het gevoel dat zijn

lichaam doorheen het hare woei, bezorgde D toen echter nog geen consistent lichaam, doch enkel een soort open omhulsel. Het is pas in relatie tot Ian – door de overname van diens imaginaire – dat D, in een plotse kettingreactie aan lichaamsevenementen, een *inner body sense* (haar woorden) ontwikkelt. “Er overkomt mij iets vreselijks”, roept D plots uit, “ik wil lopen!”. D legt haar hand op haar been, en voelt beide voor het eerst tegelijkertijd, als delen van zichzelf. En van dan af is er geen houden meer aan: het ene na het andere lichaamsdeel voelt D van binnenuit samenklinken. Tot ze het uiteindelijk kan uitjubelen: “Ik heb een lichaam, een lichaam dat ik van binnenuit voel!”. Hoewel dat proces D toch ook voldoende unheimlich overkomt om het te vergelijken met een *alien* die menselijk wordt … Die *inner body sense* heeft overigens ook meteen een effect op haar *outer body sense*: waar D vroeger zichzelf altijd even groot als de ander waande, beseft ze nu voor het eerst hoe klein en frêle ze eigenlijk wel niet is …

Tot daar de heilzaam te noemen effecten van D’s autistische *sameness* met Ian, van hun *autisme à deux*. Vanaf het moment dat het koppel, onder D’s impuls, besluit om samen de strijd tegen hun beider ‘karakters’ aan te gaan, blijkt dat immers voor heel wat minder interessante complicaties in hun huis-tuin-en-keukenrealiteit te zorgen.

Elkaar bijstaan tijdens de respectieve momenten van BBN, wanneer dus een van beiden aan *emotional overload* (D) of *retour de la jouissance sur le bord* (Laurent) ten onder gaat, lukt wel nog behoorlijk en komt hun relatie aanvankelijk ook heel erg ten goede. Vooral D blijkt op dat moment zeer creatief in het vinden van manieren om Ian ‘terug te halen’.

Maar als ze, daardoor gesterkt, na enige tijd, besluiten om samen ook de confrontatie met beider ‘karakters’ aan te gaan, loopt het helemaal uit de hand. De ‘karakters’ blijken te sterk. U herinnert zich hoe D’s ‘karakters’ verkruimelden omdat ze geen hersenen hebben en dus, getrouw Bartaks ‘regel zonder uitzonderingen’, niet kunnen denken en voelen. En dat ik aankondigde dat dit maar schijn was, dat die ‘karakters’ daar uiteindelijk alleen maar sterker zouden uitkomen, dat ze, in al hun hersenloosheid, via hun *stored speech and actions*, meer dan ooit hun eigen gedachten en gevoelens aan D zouden opdringen. Dat blijkt nu inderdaad, op het moment dat D met de alomtegenwoordigheid en opdringerigheid van Ians ‘karakters’ geconfronteerd wordt. Op dat moment realiseert D zich dat ook haar Willie en Carol meer dan ooit alles in haar plaats voelen en denken, zeggen en doen. Maar ook en vooral realiseert D zich dat haar ‘karakters’, net als Ians, aan een *defense* tegen de eigen *wants*, of de eigen verlangens beantwoorden – *want*, dat in eerste instantie ‘gemis’ betekent, lijkt inderdaad een geslaagd Engels equivalent voor Lacans *désir*. Via hun ‘karakters’ vermijden D en Ian dus hun eigen ‘verlangen’. En vanaf dat moment, vanuit dat inzicht, besluiten ze samen hun eigen ‘karakters’ én die van de ander te bekampen, neemt dus de jacht op elke vorm van *stored speech and action* een aanvang. We zullen zien dat daarin twee tijden te onderscheiden vallen. Eerst moet alle ‘voorradig’ spreken en handelen eruit, om ruimte te scheppen voor een eigen stem én een eigen lichaam. En daarna zou elk van hen tot eigen ‘verlangens’ moeten komen, waarmee ze dan die nieuwe stem en dat nieuwe lichaam zouden kunnen animeren. Het is nu echter op dit punt dat hun *autisme à deux* volledig uit de hand loopt, in de zin dat hun strijd tegen hun dwangmatig spreken en handelen, vanuit hun ‘karakters’, uiteindelijk de allures van een soort ‘collectieve dwangneurose’ krijgt.

Het begint met elkaar voortdurend op alle mogelijke manifestaties van elkaars 'karakters' te alerteren: "Opgepast, jij bent het niet die dit of dat zegt of doet, maar deze of gene van jouw 'karakters'!". Wat wel eens tot scenes wil leiden. Ian morst bijvoorbeeld spaghetti en wil dat meteen opruimen. Maar D weerhoudt hem daarvan: "Niet doen, jij bent het niet die dat wil, maar dat overdreven proper 'karakter' X van jou!". En ze smakt meteen heel zijn bord spaghetti op de grond. Waarop een heus spaghettigevecht losbarst. Dat hysterisch kantje neemt niet weg dat het voortdurend ontmaskeren van elkaars 'karakters' ingrijpende gevolgen heeft: al hun *readymade* spreken en handelen valt uiteen. En op die lege plaats worden dan als het ware *ex nihilo* een eigen stem en lichaam gecreëerd.

Maar vooraleer in detail na te gaan hoe dat in zijn werk gaat, wil ik er toch eerst even op wijzen hoe het autisme op dit punt lijkt te verschillen van de paranoia zoals Lacan die vanuit Freuds Schreber benadert. In het autisme is het eerste register dat kraakt immers niet het symbolische, de verhouding tot de taal, maar het imaginaire, de verhouding tot het eigen lichaam: eerst vallen de bewegingen uiteen én ontstaat een nieuw lichaam (bij D én bij Ian), en dan pas valt de taal uiteen en verschijnt een nieuwe stem (alleen bij D).

Karakteristiek voor het uiteenvallen van de *readymade* bewegingen van de 'karakters' is een soort 'halfheid'. Enerzijds trekken de 'karakters' zich halverwege uit hun vroegere bewegingen terug: een arm blijft bijvoorbeeld in de lucht hangen … wachtend op … – wat D met een halverwege afgebroken zin vergelijkt: *actions are aborted midsentence*. En zo gaan alle bewegingen op *stills* gelijken. Anderzijds ondersteunen de 'karakters' nog maar de helft van het lichaam: het linkerbeen doet het bijvoorbeeld wel nog, maar het rechter niet meer. Daardoor gaat D ongecoördineerd manken. Beide halfheden samen resulteren uiteindelijk in D's immobilisatie. Gevangen in een dysfunctioneel lichaam verzucht D dat al haar vroegere *readymade* bewegingen dan wel niet van haarzelf waren, maar dat die tenminste nog functioneel waren. En ze schiet in paniek: wat als zou blijken dat haar lichaam niet over eigen bewegingen beschikt?

In die staat van paniek komt dan plots de constructie van een eigen lichaam op gang. Ten tweede male. De lezer herinnert zich dat D, in het begin van de relatie, als resultaat van de overname van Ians imaginaire symmetrieobsessie, al een *inner body sense* ontwikkelde. Met de verbale én fysieke steun van Ian slaagt D er ook nu weer in om haar lichaam beetje bij beetje, deel per deel, in een kettingreactie van lichaamsfenomenen, aan de praat te krijgen. D had altijd al het gevoel rubberbenen te hebben, benen die ze niet van binnenuit voelde; toen ze zes was kon haar moeder er zich bijvoorbeeld mee amuseren om D uren aan een stuk met haar benen achter haar hoofd, als een slangenmens, te kijk te zetten. Maar nu, na het uiteenvallen van al haar vroegere *readymade* bewegingen, voelt D plots haar been van binnenuit: "Ik heb een been …" – een been dat echter nog niet terzelfdertijd gevoeld én gebruikt kan worden: "… maar het luistert niet!". Even later is het echter wel zo ver, dat been kan D op empathische wijze gebruiken – het probleem is nu echter de articulatie van dat eigen been met de heup, waardoor D enkel met horten en stoten kan lopen. Alle lichaamsdelen doorlopen dat proces van toe-eigening, resulterend in compleet nieuwe bewegingen – bewegingen die D 'lelijk' (*ugly*) vindt, maar die tenminste, zo besluit ze, "mijn eigen bewegingen zijn".

Die toe-eigening van haar lichaam heeft overigens een interessant neveneffect op D's autistische manier van kijken. Voorheen was haar blik verdeeld: de ene helft van haar gelaat was wezenloos, het oog intens in het niets starend; de andere glimlachte, het oog naar binnen gekeerd, want gegrepen in de *sensing* of de

hypnose door het object van de blik, het grillige spel van licht en kleur binnenin haar hoofd. Maar nu D haar eigen lichaam heeft gevonden, realiseert ze zich wanneer ze dat oog naar binnen begint te keren om zich weer in haar autistische *sensing* te verliezen. En is ze zelfs in staat om dat oog naar buiten te richten, en zo te anticiperen waar haar nieuwe lichaam zich naartoe begeeft. In lacaniaanse termen zouden we kunnen stellen dat D in staat is om het object van de blik even te extraheren en zodoende een realiteit te creëren waarin ze haar weg vindt.

Blijft echter dat de bewegingen van haar nieuwe, eigen lichaam niet alleen lelijk zijn, maar ook uitermate uitputtend. 's Morgens haar ogen 'vanuit zichzelf' openen is voor D een dagtaak op zich. En dat moet ze ook nog eens elke dag opnieuw oefenen.

Komen we thans tot de tweede kant van de 'karakters', zijnde hun *readymade* vormen van spreken. Ook die vallen uiteen, maar dan alleen bij D. Tot op dat moment alterneerde haar spreken tussen Willie's kordaatheid (*crispness*) en Carols lijzigheid (*drawl*). Die tweekoppige spreekmachine begint nu te haperen, in een soort *bottom-up* kettingreactie die aanvangt bij het middenrif, en die na het strottenhoofd, de tong en de kaken uiteindelijk ook de lippen in haar greep krijgt en blokkeert. Dat heeft niet alleen gevolgen voor D's stem (controleverlies over toonhoogte, tempo en intonatie) maar ook voor de grammatica van haar zinnen (die in een mozaïek uiteenvallen). Resultaat is dat D uiteindelijk volledig stilvalt. En zich eens te meer in paniek de vraag stelt: "Wat als zou blijken dat ik nog nooit met een eigen stem heb gesproken?".

Waarop de even pijnlijke als langzame constructie van die eigen stem een aanvang kan nemen. Typisch voor D's autisme is dat ze daarvoor niet alleen terugvalt op Ian (die haar coacht en via een minimale tekentaal tolk speelt), maar ook op het weten, op de 'wetenschappelijke kennis' over het spreekapparaat, over de lip- en tongzetting, die ze tijdens haar talenstudies had opgedaan. Op die manier slaagt D er, na verloop van tijd, in om toch weer iets uit haar keel geperst te krijgen – en plots, voor het eerst in haar leven, haar eigen stem te horen. Wat toch wel even slikken is: mooi is die stem allesbehalve. Maar dat geeft niet: "Het is mijn stem, een stem die ik nog nooit bij iemand anders gehoord heb", waarop D onbedaarlijk begint te snikken.

Hoewel het reële van die stem meteen binnen het imaginaire gerecupereerd wordt (D vindt die eigen stem mooi in al haar lelijkheid), blijkt spreken daarmee even uitputtend als handelen met het eigen lichaam. Ook die eigen stem moet voortdurend geoefend en terug afgestemd worden.

Eenmaal D en Ian menen dat een eigen lichaam en stem, hoe precair en uitputtend ook, haalbare kaart moet zijn, gaan ze samen een *commitment* aan om lichaam en stem enkel nog vanuit zichzelf, vanuit hun eigen *wants* te gebruiken. En dus beginnen ze een queeste naar wat ze verlangen, naar wat ze zelf echt verlangen te doen en te zeggen.

Hamvraag is natuurlijk hoe ze die eigen 'verlangens' kunnen herkennen? Hoe kunnen ze zeker zijn dat ze vanuit eigen 'verlangens' handelen en spreken? Onfeilbaar signaal van het imminent zijn van een eigen 'verlangen' is voor D dat bij een handeling of uitspraak een *genuine emotion* opkomt. Om het belang van die 'echte emotie' te begrijpen, moeten we weten dat D er op dat moment – voorafgaand aan haar eigen conceptie van het autisme als fruitsalade in tijd vier – nog altijd van uit gaat dat één van de fundamentele dimensies van het autisme de alexithymie zou

zijn. Alexithymie – een term die Sifneos in 1973 uit de Griekse woorden *a* (zonder), *lexis* (woord) en *thymos* (emotie) smeedde – betekent dat men niet in staat is om emoties te ervaren en dus ook niet om die bij anderen te onderkennen, waardoor men communicatieproblemen krijgt. D is echter slechts alexithiem in zoverre ze via haar 'karakters' handelt en spreekt. De echte D, als ik dat zo mag zeggen, is daarentegen over-emotioneel; ik herinner eraan dat D haar BBN aan een vorm van emotionele *overload* wijt. Het is dan ook logisch om haar alexithieme 'karakters' als een bescherming tegen die emotionele *overload*, tegen de massale terugkeer van het genot te beschouwen. En nu hebben D en Ian dus besloten om die gevaarlijke emotie of genot zelf te laten terugkeren – als het enige betrouwbare signaal dat een handeling of uitspraak van hun kant aan een eigen 'verlangen' beantwoordt en dus niet van een van hun emotieloze 'karakters' afkomstig is. Een geweldig risico.

Om dat risico maximaal te kunnen controleren vinden ze een heuse *checking procedure* uit. Al wat ze willen moet eerst op dubbele wijze geformuleerd worden, "Ik wil X" én "Ik wil X niet"; dat moeten ze voor zichzelf zeggen, luidop, maar dat kunnen ze ook in plaats van de ander doen. En dan is het bang wachten op de emotionele *feedback* op beide *statements.* Die kan de vorm van twee lichaamsfenomenen aannemen. Licht het gezicht van de betrokkene op, dan is dat een positief teken, dat signaleert dat het gewilde in overeenstemming met het 'verlangen' van betrokkene is. Maar voelt hij of zij zijn of haar ingewanden door een onzichtbare hand in een knoop gedraaid worden, dan weet hij of zij meteen dat het gewilde tegen het eigen verlangen indruist. Blijft die emotionele *feedback* uit, reageert het lichaam dus niet, dan is het gewilde neutraal met betrekking tot het 'verlangde'.

Het punt van die controleprocedure is nu dat er afgesproken wordt om komaf te maken met al wat geen positieve emotionele *feedback* (oplichtend gezicht) uitlokt, met al wat D en Ian dus niet echt zelf 'verlangen' maar hen door hun 'karakters' wordt opgedrongen. Uiteraard schept dat meteen een paranoïde sfeertje, waarbij ze al wat ze doen en zeggen voortdurend in het oog houden en in het oog gehouden weten. Desondanks slagen ze er in om op die manier hun hele doen en laten op de implicatie van echte 'verlangens' te controleren: hun dagelijkse routines (eten, zich kleden, tv-kijken, sociale contacten, …), de verhouding tot hun specifieke autistische objecten (D's knuffels en heel haar bazaar aan *bits and pieces*), maar ook, zoals we nog zullen zien, hun ontluikende seksualiteit. Bijna geen van die gedeelde routineobjecten en die eigen autistische objecten blijken enige emotie op te roepen, en doen ze dat wel, dan is die emotie negatief. En dus gaat al die brol, in een grootscheepse *autodafe* van het object, de deur uit …

Waarna het koppel klaar is voor de blijde intrede van nieuwe, eigen objecten. Maar ook daarvan moet eerst gecheckt worden of die wel aan eigen 'verlangens' beantwoorden – tot verbijstering van de buiten spel geplaatste verkopers van de winkels waar ze het theater van hun *checking procedure* publiekelijk opvoeren. Op die manier slaagt D er in elk geval in om bijvoorbeeld voor het eerst een eigen ontbijt (*a breakfast of my own*) samen te stellen: "het onbekende ontbijt waarvan ik nooit had beseft dat ik dat verlangde – mijn ontbijt – het ontbijt waarvan ik kan genieten!".

Eind goed, al goed? Niet echt. Na verloop van tijd blijkt de controleprocedure immers in een soort collectieve dwangneurose te ontaarden.

Al heel snel daagt immers het besef dat die wel eens door de 'karakters' geïnfiltreerd zou kunnen zijn … In sommige gevallen schemert immers door dat de controle*statements* niet door D en Ian werden uitgesproken, en dat de emotionele *feedback* niet door hen werd gevoeld. Dat deden de 'karakters': door zich in het geniep met de 'Ik' uit die *statements* te identificeren en die woorden te doen

uitspreken op een manier die deze betekenisloos of dubbelzinnig maakt; maar ook door emoties te *faken*. Paradigmatisch is de manier waarop ze hun oude kar dumpen én meteen een nieuwe op de kop tikken. Even checken leert dat Ians liefde voor zijn ouwe Volvo hem eigenlijk door een van zijn 'karakters' opgedrongen is geworden – en hoewel die het nog prima doet, maken ze zich daar dan ook meteen van af. Een volgende snelle check leert dat wat ze eigenlijk 'verlangen' een landrover is – die ze zich dan ook meteen aanschaffen, tweedehands – een miskoop van jewelste, zo blijkt meteen. D vindt dus niet "de onbekende auto waarvan ik nooit had beseft dat ik die verlangde – mijn auto – de auto waarvan ik kan genieten!". Waarop het besef begint te dagen dat *something is rotten* met de controleprocedure: in dit specifieke geval van de autowissel is die misschien wel geïnfiltreerd geworden door D's mannetjesputter Willie, die inderdaad al zijn hele imaginaire bestaan lang van zo een macho-landrover droomt. Moraal van dat soort ervaringen is alleszins dat er altijd een goede kans is dat al dat checken uiteindelijk slechts tot gespeelde emoties leidt, en dat de op die manier geïdentificeerde eigen 'verlangens' niet meer dan travestieën van de door de 'karakters' belichaamde gemene regels (*common rules*) zijn. Nettoresultaat van al dat controleren zou best wel eens een hoop onvervalste schijn kunnen zijn.

Het is nu die twijfel, die paniek, die tot een soort collectieve 'dwangneurose' drijft. In elk geval worden alle vanuit de dwangneurose bekende registers opengetrokken: tijd (telkens opnieuw controleren; even uitstellen om te controleren), taal (voortschrijdende verbijzondering van de controlestatements, genre "Ik – en daarmee bedoel ik D, en niet een van mijn 'karakters' – wil X – en daarmee bedoel ik xxx en niet yyy", waarbij elke lettergreep nauwgezet gearticuleerd moet worden), stem (ofwel mogen noch de partner noch diens 'karakters' de controlestatements horen; ofwel moeten die juist uitgeschreeuwd worden, om de 'karakters' beschaamd te doen afdruipen), metapositie (eerst eigen verlangens controleren, "D wil X", en dan die van de 'karakters', "Willie wil X"). Uiteindelijk blijkt echter dat de controleprocedure ook op deze dwangneurotische wijze niet 'karakterloos' te maken valt, de 'karakters' blijven haar infiltreren. En er blijft dus twijfel bestaan of ze nu toelaat om echte, eigen 'verlangens' te identificeren.

De enige eerbare en duurzame oplossing is dan ook een soort bestand (*truce*), waarbij D en Ian de 'karakters' "op een vriendelijke manier het hoofd bieden", dat wil zeggen dat ze die, "zonder toegevingen te doen, niettemin het gevoel geven dat iemand die niet meteen zo doorzichtig 'tegen hen' oor voor hen heeft". Later, in tijd vier, die ik hier dus niet bespreek, zal D botweg toegeven dat heel dat gedoe met dat checken een maat voor niets is geweest, en dat de 'verlangens' die op die manier geïdentificeerd waren geworden inderdaad maar schijn waren.

Wenden we ons tot slot tot het veld waarop het failliet van het *autisme à deux* op de meest schrijnende wijze tot uiting komt – en dat is de seksualiteit.

Ik herinner eraan dat D vanaf de eerste ontmoeting met Ian een gevoel van *rapport* had. Om te beginnen heeft dat niet meteen iets seksueels; het gaat om een gevoel van 'gewoon zijn' (*simply being*), niet als man en vrouw 'er voor elkaar zijn', maar, met D's woorden, "in elkaars gezelschap elk met onszelf zijn". Ik beschouw dit echter wel degelijk als een vorm van seksuele verhouding, precies omdat die *rapport* zowel bij D als bij Ian op een heel uitgesproken vorm van 'aseksualiteit' gebaseerd blijkt te zijn. Beiden zeggen geen benul van seks te hebben, en seks als een plichtpleging (g*oing through the motions*) of verplicht nummertje (*performance*) te beleven. En beiden beschouwen hun aseksualiteit als primair. Dat betekent dat die

niet het pathologische gevolg van een of andere vorm van verdringing van een primair te noemen seksualiteit is. En dat seks altijd traumatisch is, een vorm van 'passieve zelfverkrachting' (in het geval van D: *a man getting good value out of the hotel room at the expense of my soul*, "voor een vent blijkt de hotelkamer altijd zijn geld waard, maar ondertussen betaal ik daarvoor wel met mijn ziel").

Dat idee van gedeelde aseksualiteit begint het koppel al snel parten te spelen. D beschrijft mooi hoe ze enkel binnen een 'mythe van accidentele aanraking' progressief fysieke toenadering tot elkaar kunnen zoeken. Een heel gedoe met het kopen en versleuren van eenpersoonsbedden doet hen dichter en dichter bij elkaar in slaap vallen – "maar alleen tijdelijk én omwille van praktische redenen". En dat gaat zo maar door … tot ze plots in hetzelfde bed beland blijken te zijn en in het schokkende besef van een 'absoluut verboden smachten' (*absolutely forbidden craving*) ontwaken. Op dat moment is het eens te meer de in de huis-tuin-en-keuken-realiteit gerodeerde *checking procedure* die redding moet brengen. "Voelen we echt een positieve emotie als we elkaar aanraken?". "Willen we dit echt?". "Verlangen we dit?". Ondanks de inherente dwangneurotische complicaties slaat die controle van de wederzijdse seksuele aantrekking toch "een gat in onze zelfbepaling als aseksueel" (sic D). Het elkaar aanraken, hoewel niet bepaald interactief, kleurt discreet seksueel: "contouren & curven" (de *Gestalt* van het lichaam), maar ook "de plekken waar lichaamsdelen met elkaar gearticuleerd zijn" (de lasnaden van die *Gestalt*) worden omzichtig geëxploreerd – "zoals een blinde bij een standbeeld doet". De geslachtsdaad zelf blijft echter onmogelijk. Het verlangen daarnaar blijkt op geen enkel moment checkbaar te zijn. De coïtus blijft een *readymade* handeling van de 'karakters', een plichtpleging – maar waarvan beiden nu uitgesloten zijn. Het komt dus niet tot "de onbekende coïtus waarvan wij nooit hadden beseft dat wij die verlangden – onze coïtus – de coïtus waarvan wij kunnen genieten!".

En op dat eigenste moment besluiten D en Ian hals over kop te trouwen. Als resultaat van die barst in hun aseksualiteit. Maar ook, zo lijkt het, als effect van het mythische moment waarop ze elkaar voor het eerst 'zien', letterlijk dan. Belangrijk om weten is inderdaad dat beiden, als autist, ook ernstige visuele problemen hebben – die D als 'sensorische hypergevoeligheid' samenvat. Doordat ze teveel visuele prikkels krijgen, kunnen ze die niet integreren, zijn ze dus niet in staat om wat ze zien als samenhangend gehelen te zien (*simultagnosia*) – en bijgevolg kunnen ze het geziene ook geen betekenis geven. Zo kunnen ze bijvoorbeeld geen gezichtsuitdrukkingen 'lezen'. Die situatie moet dan ook geregeld in een sensorische *overload* (BBN) resulteren. Maar op een mooie dag leidt een alternatieve benadering van die visuele problemen tot een spectaculaire doorbraak. Een zogenaamd 'wetenschappelijke' diagnose (*Scotopic Sensitivity Syndrome*) doet plots al die puzzelstukjes die hun problemen zijn op hun plaats vallen. Waarop de daarbij aansluitende 'kleurtherapie' ook woorden en lichaamsdelen op hun plaats doet vallen. Ik leg dat uit. De lezer zal zich herinneren dat D's autistisch genot bestaat uit het zwelgen in het in haar hoofd plaatsgrijpende spel van licht en kleuren (*sensing*); ik leid daaruit af dat het therapeutisch effect van kleur wel eens op een soort extractie van dat autistisch genot zou kunnen berusten. D had zelf al ervaren dat oranjerood licht haar 'alerter en bewuster' maakt, en droeg op dat moment dan ook al oranjerode brillenglazen. Maar ook zij staat toch wel paf van de resultaten van die kleurtherapie. Gekleurde plasticvellen in een bepaalde combinatie over een tekst gelegd maken die "direct en bewust en zonder inspanning leesbaar". Waar formattering van het spreken van de Ander maximaal 70% betekenis van het gehoorde opleverde, leidt de juiste kleurcombinatie nu tot 100% betekenis van het

gelezene – waarvan, en dat is wel heel bijzonder, D ook nog eens kan genieten. De juiste tint van brillenglazen blijkt er echter ook voor te kunnen zorgen dat beide geliefden elkaar voor het eerst als een *Gestalt* zonder lasnaden zien: “Je gelaat komt plots bijeen (*is joined together*), je hoofd komt bijeen met je lichaam!”, roept D van achter haar nieuwe bril naar Ian. Een visuele sprong, die ook auditieve repercussies heeft: achtergrondgeluiden brengen D minder in de war, ze schrikt minder op van plotse geluiden. Maar het bijzonderste lateraal effect van elkaar als geheel te zien is wel, zoals gezegd, dat ze hals over kop trouwen.

En ze leefden nog lang en gelukkig? Niet echt. D’s derde boek, “Like colour to the blind. Soul searching and soul finding”, culmineert nog op een jubelende noot. D is ervan overtuigd dat Ian zich continu bewust van haar bestaan is, ook als hij slaapt. In de ‘relatief symmetrische relatie’ die D met hem onderhoudt, is Ian dus de spiegel geworden waarvoor ze haar leven opvoert. De epiloog, die ze een jaar na het schrijven van dat boek daaraan toevoegt, laat echter plots een heel ander geluid horen: de scheiding is ondertussen al een feit. Van deze plotse wending zou ik mij met een of andere cynische uithaal naar de eeuwige liefde kunnen afmaken, waarbij ik mij overigens kan baseren op D’s eigen ironisch commentaar: “We togen samen op reis, zonder de tickets te controleren”. Het is echter een stuk instructiever, zeker klinisch gesproken, om het uiteenvallen, ja zelfs de deconstructie van hun *autisme à deux* in D’s blog op de voet te volgen. Keerpunt is een soort dubbele *coming out* van Ian geweest, of een dubbele ontmaskering.

De aap komt het eerst op seksueel vlak uit de mouw. Ian is geen hetero maar een homo. En dus is er geen *rapport* mogelijk. Wat was er gebeurd? D werd even verliefd op een andere man, wat voor Ian voldoende excuus was om er meteen vandoor te gaan, ook met een man. Daarop zou D een even korte als hevige lesbische episode doormaken, waarin ze voor het eerst seksueel open bloeide. Eenmaal terug tot heteroseksuele bezinning gekomen kon ze voor het eerst haar eigen seksuele waarheid onder ogen zien. En bekennen dat ze zich eigenlijk nimmer een seksuele band met Ian ontwikkelde (*bonding*). En dat de uitspraak, in de controleprocedure, “Ik wil trouwen”, wel ‘waar’ was … maar dan niet in relatie tot Ian: die sloeg op haar eerste liefde, Shaun. De hele seksualiteit met Ian, zoals die in het kader van de controleprocedure geconstrueerd was geworden, alsook hun huwelijk, zoals dat door het zien van elkaar als een geheel hals over kop beslist was geworden, dat was dus allemaal maar schijn. Schijn, die voor heel hun relatie, hun *autisme à deux*, geldt – maar die wel functioneel was, aldus D: Ian was “de spiegel waarvoor ik alles kon opvoeren dat functioneel om te leven was”.

Maar Ian is niet alleen geen hetero. Belangrijker is nog dat hij ook geen autist blijkt te zijn, maar een Asperger. Het *autisme à deux* valt dus uiteen, omdat de diagnose ‘autisme’ niet langer als gemene meesterbetekenaar functioneert. Weinig dingen vertonen immers zo weinig *sameness* met elkaar als Asperger en autisme. Als *Autie* gaat D uiteindelijk, in tijd vier, prat op haar *sensing*, of het potentieel artistiek genot van het zwelgen in de blik. Het probleem met een *Aspie* zoals Ian daarentegen is dat hij voortdurend intellectualiseert – alexithymie dus, of het onvermogen om gevoelens te onderkennen en te uiten. Daarmee samenhangend zou een Aspie ook allerlei persoonlijkheidsstoornissen ontwikkelen – in Ians geval zijn dat onder meer *Obsessive-compulsive Personality Disorder*, *Schizoïd Personality Disorder*, *Narcissistic Personality Disorder*. Merk op dat die persoonlijkheidsstoornissen de enige stoornissen zijn die principieel incompatibel zijn met de fruitsalade aan stoornissen waaruit het autisme – volgens D’s eigen theorie,

in tijd vier van haar eigen behandeling van haar autisme – bestaat. Maar dat is een ander verhaal.

BIBLIOGRAFIE

Lacan, J. (1979 [1976-1977]). *Le Séminaire Livre XXIV (texte établi par Jacques-Alain Miller): L'insu que sait de l'une bévue s'aile à mourre*. In: Ornicar, 17, 7-23.
Laurent E. (2012). *Les sujets autistes, leurs corps et leurs objets*. In: À l'écoute des autistes. Des concepts et des cas. Vol I (conversation clinique avec Jacques-Alain Miller). Organisation UFORCA.
Laurent, E. (2012). *La bataille de l'autisme. De la clinique à la politique*. Paris: Navarin.
Maleval J.-C. (2007). *Plutôt verbeux' les autistes*. In: La Cause freudienne, 66, 127-140.
Maleval J.-C. (2012). *Pourquoi l'hypothèse d'une structure autistique?* In: À l'écoute des autistes. Des concepts et des cas. Vol I (conversation cllinique avec Jacques-Alain Miller). Organisation UFORCA.
Williams, D. (1999 [1992]). *Nobody nowhere. The remarkable autobiography of an autistic girl* (revised edition). London&Philadelphia: Kingsley.
Williams, D. (1999 [1994]). *Somebody somewhere. Breaking free from the world of autism* (revised edition). London&Philadelphia: Kingsley.
Williams, D. (1999). *Like colour to the blind. Soul searching and soul finding*. London&Philadelphia: Kingsley.
Williams, D. (2004). *Every day heaven*. London&Philadelphia: Kingsley.
Williams, D. blog http://blog.Donna.williams.net
Williams, D. website http://www.Donnawilliams.net/